

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розглядаються актуальні питання вдосконалення управління регіонами. Висвітлений комплекс заходів та надані рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності регіональних об'єктів господарювання.

The urgent questions on improvement of management of regions are considered. The complex of measures is covered and the recommendations for increase of efficiency of activity of regional objects of managing are given.

Сучасна політика регіонального розвитку є складовою частиною загальнодержавної політики, суспільно-політичних і соціально-економічних перетворень в Україні. Оскільки регіони є органічною частиною країни, то зростання її добробуту цілком залежить від зростання добробуту кожного з регіонів.

Регіональна політика виступає у ролі самостійної політико-економічної категорії і водночас є складовою національної стратегії та соціально-економічного розвитку України. Доцільно наголосити на тому, що ціллю регіональної політики – є управління політичним, соціальним та економічним розвитком країни в просторовому аспекті, а ціль регіональної політики – це довгострокові найпринциповіші установки і плани діяльності держави та її регіональних органів управління, спрямовані на розв'язання головних проблем і завдань територіального розвитку.

Процес формування та реалізації стратегії регіональної політики охоплює перш за все визначення стратегічної мети, потім – розробку заходів щодо забезпечення її досягнення. Стратегічною метою регіональної політики є “підвищення ефективності функціонування регіонів як самостійних соціально-економічних систем” [1, с. 9].

Реалізація стратегічної мети регіональної політики вимагає, по-перше, збереження територіальної цілісності господарського комплексу країни, по-друге, дотримання принципу енергетичної та економічної збалансованості у розвитку окремих регіонів.

Регіональна політика повинна формуватись, враховуючи економічні, соціальні, науково-технічні, демографічні, гуманітарні та національні процеси, що відбуваються в регіонах. При цьому регіональні напрямки встановлюються з урахуванням реальних внутрішніх можливостей регіону. Узагальнюючи рівень соціально-економічного розвитку територій країни, багато вчених-економістів пропонує виділити три групи регіонів [2, с. 9]:

регіони слабо розвинені, що потребують посиленої допомоги, в яких зведений індекс соціально-економічного розвитку не перевищує 80% від середньоукраїнського рівня: Закарпатська, Волинська, Херсонська, Чернівецька, Івано-Франківська, Кіровоградська області;

регіони середнього розвитку, що потребують тимчасової підтримки. До них доцільно віднести території, в яких зведений індекс рівня соціально-економічного розвитку становить 81%-99% від середньоукраїнського значення: АР Крим, Вінницька, Житомирська, Луганська, Одеська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька, Чернігівська області;

регіони посиленого розвитку, в яких значення рівня соціально-економічного розвитку співпадає або перевищує середньоукраїнське значення. Це Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Полтавська, Черкаська області.

Розробка проблеми удосконалення регіональної політики лишається надзвичайно актуальною, тому спробуємо виділити основні напрямки її рішення у вигляді таблиці (табл. 1).

Одним з напрямків вдосконалення управління регіонами ми вважаємо вдосконалення законодавчої бази з метою розширення прав і посилення відповідальності регіональних управлінських структур.

Децентралізація управління в Україні почалась із прийняття Конституції України у 1996 році. Подальший розвиток ідея місцевого самоврядування знайшла у прийнятому в травні 1997 року Законі “Про місцеве самоврядування”. Наступним кроком на шляху децентралізації було законодавчо закріплене приєднання України до Європейської Хартії місцевого самоврядування в липні 1997 року. Ці законодавчі акти спрямовані на визначення територій пріоритетного розвитку та встановлення механізмів господарювання на місцевому рівні.

Важливим напрямком вдосконалення управління регіонами є вдосконалення існуючої територіальної системи управління.

Діяльність органів регіонального управління повинна спрямовуватися на проведення структурної перебудови економіки регіонів, реформування агропромислового комплексу, розвиток підприємництва, проведення земельної реформи. У компетенцію регіональних органів управління повинно входити безпосереднє регулювання розвитку міжрегіональних зв'язків між різноманітними суб'єктами господарювання незалежно від форми власності та виду економічної діяльності, прийняття оперативних рішень у розв'язанні обласних та міжобласних проблем стосовно налагоджування механізму територіально-виробничих зв'язків за умов узгодженості інтересів усіх сторін. Це стосується проблем спільного використання об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури, витрат місцевих та бюджетних коштів та вирішення назрілих проблем у сфері виробництва, капітального будівництва тощо. Завдяки оперативній діяльності регіональних органів управління можуть згладжуватись або взагалі зніматись міжрегіональні суперечності, ліквідуватись різного роду конфлікти без обов'язкового втручання вищих владних структур.

Однією з найвагоміших передумов регіональної політики є удосконалення територіальної структури національної економіки. Тому затвердження нового єдиного соціально-економічного мікрорайонування задля подальшого використання його в різних цілях є важливим напрямком вдосконалення управління регіонами. Районування може використовуватись у теоретико-методологічних цілях, тобто для отримання нових знань про соціально-економічний розвиток регіонів, їх еволюцію, роль у формуванні політичної, економічної, соціальної незалежності; і в управлінсько-регулятивних цілях, тобто в процесах управління територіальним розвитком держави на всіх ієрархічних рівнях управління; і в інформаційно-навчально-пізнавальних цілях. Ця проблема є дуже важливою тому, що в наш час є декілька десятків районувань, розроблених різними школами економістів-регіоналістів і економіко-географів. Однак річ у тім, що потрібне одне, єдине, загальновизнане соціально-економічне районування України, яке в період реформування економіки сприятиме прийняттю точних і конкретних рішень у регіональній політиці. З запропонованих варіантів найбільш прийнятною є, на наш погляд, схема соціально-економічного районування, яка запропонована інститутом регіональних досліджень НАН України: Центральний (Вінницька, Житомирська, Київська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області); Східний (Донецька та Луганська області); Західний (Волинська, Закарпатська, Івано-

Основні напрями удосконалення регіональної політики

Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області); Центрально-Східний (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області); Південний (Миколаївська, Одеська, Херсонська області та АР Крим); Північно-Східний (Полтавська, Сумська, Харківська області).

Враховуючи те, що регіон – це складне багатокomпонентне територіальне утворення, здійснення регіональної політики охоплює всі його складові, тим більше, що соціальні, екологічні складові певною мірою характеризують ефективність економічних перетворень. Саме тому важливим напрямком вдосконалення управління регіонами є перетворення соціальної політики із засобу у мету всіх економічних перетворень. Це, у свою чергу, сприятиме гармонізації відносин центру та регіонів, забезпечуватиме умови для реального підвищення добробуту людей.

Мета соціальної політики полягає в об'єднанні державної політики і власної політики регіонів, тобто, у вирівнюванні рівнів соціального розвитку регіонів держави з огляду забезпечення максимально можливого рівня життя населення. Це цілком зрозуміло, бо останній визначається рівнем економічного розвитку регіонів.

Крім того, важливим елементом, що має бути задіяним у реформуванні економічних відносин у державі і на який у кінцевому результаті повинна бути зорієнтована соціальна політика, є людський капітал. В умовах зниження економічної активності населення і, відповідно, його життєвого рівня ця складова стартового потенціалу регіонів зазнає найглибшого впливу на процес його відтворення. Цей факт підтверджується обмеженням ринку потреб населення внаслідок зниження його доходів, збільшенням категорій населення, які потребують соціальної допомоги, погіршенням здоров'я людей тощо.

Врахування вказаних особливостей впливатиме не тільки на регулювання зайнятості населення регіону, а й відіграватиме відповідну роль при визначенні конкретних заходів, спрямованих на підвищення економічної активності населення, у вирішенні проблем розміщення та раціонального використання трудових ресурсів, при коректуванні господарської спеціалізації регіонів.

Важливою складовою регіональної соціальної політики є демографічна політика. Тому заходи з регулювання регіонального ринку праці повинні заключати складання та впровадження (на основі балансу демографічного складу населення в окремих адміністративних районах) спеціальних програм, які спирались би на структурні співвідношення між працездатним населенням, пенсіонерами та непрацездатними групами населення (інваліди, учні, студенти), співвідношення між чоловічою та жіночою працею. Особлива увага повинна приділятися реалізації механізму активної підтримки науково-технічної інтелігенції як гаранта стратегічного успіху реформ.

До переліку актуальних напрямків вдосконалення управління регіонами та реалізації регіональної політики в Україні слід віднести вдосконалення політики фінансово-бюджетних програм між державою і регіонами через оптимізацію податкового режиму в державі, вироблення чітких критеріїв надання фінансової підтримки регіонам.

В інтересах регіонів, крім отримання бюджетно-фінансової підтримки держави, необхідно активізувати інвестиційні процеси. Саме вони в сьогоdnішніх економічних умовах спроможні підвищити ефективність регіонального господарювання.

У цілому іноземне інвестування в Україну з розрахунку на душу населення становить 41 дол. США. В Естонії цей показник становить 320 дол. США. Близько 65 % іноземних інвестицій складають внески у формі рухомого та нерухомого майна і

близько 20% - грошові внески. Загалом, для іноземного інвестування властива орієнтація на інтеграційні регіональні та субрегіональні об'єднання. [1, с. 14].

Серед різноманітних аспектів регіонального розвитку важливо акцентувати увагу на посиленні ролі центрів регіонів – українських міст - у формуванні національної економіки. Загальновідомо, що міста є фокусами соціально-економічних функцій територій. Вони повинні стати не тільки індустріальними ядрами регіонів, а й національно-духовними центрами держави. Це допоможе створити потужний економічний каркас території, скорегувати територіальну спеціалізацію, оптимізувати міграційні процеси. З одного боку, дуже важливо зберегти історичне обличчя цих міст, їх архітектурну, культурну спадщину, наявний соціально-економічний і науково-технічний потенціал, а з іншого боку – сприяти виникненню в їх межах імпульсів перспективного розвитку у вигляді базових виробництв із залученням новітніх інформаційно-технологічних інновацій.

Таким чином, ще одним напрямком вдосконалення управління регіонами та здійснення регіональної політики є створення центрів соціально-економічного росту в регіонах України.

Ефективним засобом управління регіонами є впровадження регіональних соціально-економічних програм, які сприятимуть поживленню економічної діяльності, вдосконаленню економічних відносин між суб'єктами господарювання, забезпеченню раціонального використання сировинно-ресурсної бази регіонів.

Задля стабілізації і поліпшення соціально-економічної ситуації обласними органами управління розробляються перспективні програми реформування економіки областей. Такі програми є концептуальним варіантом прогнозу розвитку області, в який вкладено сукупність найактуальніших у сучасних умовах адміністративних та економічних методів щодо змін внутрішніх пропорцій економіки областей.

З метою комплексного вирішення економічних та соціальних проблем Одеського регіону Одеською обласною державною адміністрацією розроблена програма “Регіональна ініціатива 2002 - 2006 роки”, де визначені основні напрямки регіонального розвитку [3, с. 5]. У ній знайшли відображення проблеми як економічного, так і соціального характеру:

- реформування системи оплати праці;
- формування заходів, спрямованих на подолання безробіття, створення нових робочих місць, стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва;
- фінансова підтримка сільського господарства;
- продовження газифікації сіл та селищ;
- забезпечення централізованим водопостачанням 82 населених пунктів у найкритичніших районних області;
- будівництво нової ділянки автомобільної траси Одеса-Рені поза українсько-молдовським кордоном біля села Паланка;
- реформування житлово-комунального господарства;
- завершення будівництва причального комплексу на о. Зміїний;
- збереження історико-архітектурної та культурної спадщини Одещини: продовження реконструкції будівель театрів, музеїв та культурних центрів;
- відродження лікувальних курортів Одещини.

У програмі конкретного регіону залежно від природних умов і структури господарства, ступеня концентрації промисловості та її особливостей варто враховувати своєрідність цілей, завдань та засобів вирішення економічних і соціально-культурних проблем.

Зміни, які відбуваються в Україні, вимагають розробки статистичної методології комплексного аналізу і розрахунку таких показників, які б характеризували соціально-економічну ситуацію в регіонах. Слід передбачити перелік і розрахунок критичних показників, які б вказували на критичну ситуацію в тій чи іншій сфері економіки чи регіону, застосування економіко-математичних методів для прогнозу очікуваних показників розвитку регіону.

Важливо домогтися чіткої системи проведення моніторингових обстежень соціально-економічного стану регіонів, порівняння цього стану на основі інтегральних показників.

Для моніторингових систем дослідження соціально-економічного стану регіону, які повинні впроваджуватися у першу чергу, повинні бути віднесені, на нашу думку, такі системи, призначенням яких є інформаційно-статистичне обґрунтування заходів та важелів державної і корпоративної політики, забезпечуючих визначення:

- розміру податкових надходжень та зборів з регіонів України;
- розподіл державних ресурсів між регіонами;
- вкладення інвестицій у розвиток регіону;
- оптимізацію ресурсозбереження;
- захист навколишнього середовища.

Ще одна актуальна проблема формування регіональної політики в Україні – неможливість розмежування економічних та екологічних процесів, необхідність створення нового економічного механізму природокористування і природоохоронної діяльності з врахування регіональних екологічних пріоритетів, ресурсів і можливостей їх збереження.

Екологічні проблеми в нашій державі такі ж складні, як і економічні. Глибока фінансова криза, нестача власних інвестиційних джерел у господарюючих суб'єктів, слабкі бюджетні можливості всіх рівнів, старіння виробничого потенціалу ставлять нас на межу постійних техногенних і екологічних катаклізмів.

Для поліпшення ситуації насамперед необхідно мати достовірну інформацію про економічний стан окремих регіонів. Це можливо лише при проведенні повномасштабного моніторингу стану доквілля на рівні всіх адміністративних одиниць. Тільки кваліфіковано проведений моніторинг дозволить розмежувати проблеми загальнодержавного та територіального рівнів, опрацювати на всіх рівнях першочергові заходи щодо їх розв'язання.

Викладені вище думки не охоплюють весь спектр проблем, пов'язаних із вдосконаленням управління регіонами. Кожна зі складових регіональної політики має свої специфічні шляхи розв'язання соціально-економічних проблем. А це означає, що регіональні наукові дослідження потребують подальшої праці в сфері нормативно-правового забезпечення, розробки господарських моделей їх фінансового забезпечення, організаційно-економічних механізмів тощо.

Література

1. Долішній М., Лобурко Я., Карпов В. Про рівномірність економічного розвитку регіонів України // Регіональна економіка. – 1999. - №3. – С. 7-17.
2. Желюк Т.Л. Планування соціально-економічного розвитку регіону. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Київ, 2000. – С.9.
3. Основні положення програми “Регіональна ініціатива 2002-2006 роки”. - Одеса, 2003. – 94с.